

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Vieze moppen

SOLANGE LEIBOVICI

Man en vrouw liggen 's avonds in bed. Man heeft zin, vrouw niet zo, maar zij wil ook niet al te hardvochtig zijn en laat zich tegensputterend overhalen. Man zegt: 'Weet je, we doen het altijd op dezelfde manier, zullen we niet een keer wat anders proberen?' Vrouw antwoordt: 'We hebben het hier al over gehad, liever niet, je weet dat ik er niet van houd om het anders te doen.' Man blijft aandringen. 'Weet je wat ik graag zou willen? Op z'n hondjes. Dat zou ik graag willen. Kunnen we dat niet één keer proberen schatje?' Vrouw mokt, zegt dat ze dat raar vindt, man blijft zeuren, 'Kom nou schatje, alleen deze ene keer, alsjeblieft?' Na wat geërgerd gekibbel geeft vrouw eindelijk toe: 'OK, goed, als je zo nodig moet, dan doen we 't op z'n hondjes, maar dan wel in een straat waar niemand ons kent.'

Deze mop hoorde ik op een Parijs congres over literatuur en psychoanalyse, tussen twee deftige lezingen door. Ik heb er onbedaarlijk om moeten lachen en heb hem daarna talloze keren met wisselend succes verteld. In navolging van Freud zouden we deze *Witz* 'tendentieus' kunnen noemen, waarbij opvalt dat hij de drie door Freud onderscheiden tendensen in zich verenigt: hij is obsceen, agressief en ook cynisch. Kunnen we ook verklaren waarom we erom moeten lachen?

In de eerste plaats gaat het hier om de onoverbrugbare kloof tussen de mannelijke en de vrouwelijke beleving van seks. Of, zoals Lacan het schreef, 'Il n'y a pas de relation sexuelle.' De liefde kan wederzijds zijn maar blijft altijd onmachtig, omdat de relatie tussen twee seksuele wezens onmogelijk is. Hiermee bedoelt hij dat mannen én vrouwen de seksualiteit via de symbolische fallus beleven, want er is geen vrouwelijke tegenhanger of equivalent van de fallus. Omdat alles om fallisch genot draait, is het voor de man niet mogelijk om van het vrouwelijk lichaam te genieten, want zijn genot is dat van de fallus. In de hierboven genoemde positie, 'op z'n hondjes', wordt de vrouwelijkheid zelfs geheel genegeerd, omdat de man het gezicht van de vrouw niet ziet, en daarmee ook de realiteit van haar geslacht kan ontkennen. Dit is de bekende door Freud beschreven *coitus a tergo* die zo'n belangrijke rol speelt

in de ziektegeschiedenis van de Wolvenman, en die hij verbindt met archaïsche trekken en de anaal-erotische aanleg. Vaak wordt de voorliefde voor deze houding aan mannen met sadistische neigingen toegeschreven, in het niet willen aankijken van de partner zit altijd een zekere agressie besloten. We weten hoe het de arme Sergeï Pankejev verder verging. Deze ontkende overigens op latere leeftijd ooit bij de beroemde oerscène aanwezig te zijn geweest, omdat kinderen in Rusland nooit in de kamer van hun ouders slapen.

In de tweede plaats is er de verbinding tussen seksualiteit en dierlijkheid. De paring van achteren (Freud spreekt van *more ferarum*) is de fylogenetisch oudste vorm van liefde bedrijven. We voelen ons een beetje onbehaaglijk als we getuige zijn van zo'n paring bij dieren. Wij zien apen dit doen in de dieren-tuin en prijzen ons altijd gelukkig dat we andere standjes hebben bedacht. Wat de man uit de mop doet, is eventuele schaamte ontkennen en zich door zijn lichamelijke verlangen laten leiden. Het verkiezen van het dierlijke boven het menselijke komt ons bijna altijd obscene voor. We kunnen op hem neerkijken, maar tegelijk ook iets van bewondering voelen voor de *alpha male*. We herkennen iets van onszelf in de grap, en herkenning is altijd een bron van lust. En de vrouw? Niet alleen is zij in Lacans fallocentrisch denksysteem (de uitdrukking is van Derrida) altijd de mindere, want haar seksualiteit wordt ontkend. In dit geval is zij ook nog heel dom, want zij neemt haar mans voorstel letterlijk en denkt kennelijk dat de paring op straat zal moeten plaatsvinden. En juist dat fallocentrisme is leuk, voor mannen onderling omdat het een bindende functie heeft in de zin van *male bonding*, en voor vrouwen omdat zij graag om dommere seksegenoten lachen. Door mee te lachen tonen zij tevens dat zij bekend zijn met het platvloerse mannelijke universum en het gebrek aan romantiek van het mannelijk verlangen, waarmee zij zich van hun beste feministische kant laten zien. En ontkennen tevens dat de obsceniteit van een grap oorspronkelijk aan het adres van de vrouw wordt gericht, want de ontoegevendheid van de vrouw is de meest voor de hand liggende voorwaarde voor de vorming van obsceniteit. Voor beide seksen kunnen hiermee agressieve driften iets van ontlading vinden.

De grap, die zich net als de droom van verdichting en verschuiving bedient, produceert plezier, bij de verteller en bij de toehoorders. Maar er is meer, namelijk wat Freud de lustwinst noemt. De lustwinst is natuurlijk zoals Freud het schrijft in *De grap en haar relatie met het onbewuste* het alibi om de 'remmingen van schaamte en welvoeglijkheid' te overwinnen. In dit geval wordt de lustwinst nog versterkt door het wij-gevoel: wij, psychoanalytisch geschoolden, begrijpen moppen, zeker de vieze, veel beter dan gewone stervelingen. In onze elegante, ontwikkelde kringen wordt de obsceniteit geestig en is ze daarom ook gedoogd. Wij mogen onder het mom van wetenschappelijke belangstelling vieze moppen vertellen en als studieobject beschouwen want Freud deed dat toch ook — waarmee wij ons met de grote vader kunnen identificeren. Dit zou ik cynisch willen noemen.

In laatste instantie is er het vertellen van de mop: hoe staat het met de verteller? Het bestaan van talrijke onderdrukte driften, zo schrijft Freud, zal voor de productie van de tendentieuze grap de gunstigste dispositie leveren. Uit een grote groep obscene grappen kan men tot een verborgen exhibitionistische neiging bij hun auteur concluderen. De drijfveer om grappen te vertellen is volgens hem niet zelden 'de eierzuchtige drang zijn geest te tonen, op te vallen, een drift die op één lijn kan worden gesteld met de exhibitie op seksueel gebied.'

Was het niet Freud die zei: soms is een sigaar gewoon een sigaar?